

okresem. Bardzo ważnym elementem takiego centralnego katalogu byłyby oczywiście również proveniencje wskazujące na czytelników oraz właścicieli księgozbiorów. Praca ta byłaby ułatwiona, skoro na wzór inkunabułów, polonika XVI w. mają już swoje katalogi obejmujące wydawnictwa poszczególnych polskich księgozbiorów oraz centralny katalog zorganizowany w Bibliotece Narodowej.

Drugim centralnym katalogiem powinny być dodatki do narodowej bibliografii Estreicherów. Dodatki takie ukazują się od dawna w różnych czasopismach oraz wydawnictwach zwartych, ale — niestety — nie zawsze są dostępne i należycie wykorzystane. A. Kawecka-Gryczowa w artykule *Nad uzupełnieniami Bibliografii Polskiej Estreichera (Z problemów bibliografii, Warszawa 1970 s. 195—219)* nawołuje do wydania centralnego katalogu wydawnictw nie znanych poloników. Taka inicjatywa jest godna poparcia, chodzi tylko o to, aby przerodziła się w rzeczywistość. Może być prowadzona oczywiście przez instytucje centralne, jak przez *Bibliografię Polską* Karola Estreichera lub też przez samą Bibliotekę Narodową, bazując na zgromadzonym centralnym katalogu poloników z terenu całego kraju. Inicjatywa sporządzenia centralnego katalogu spotkałaby się zapewne z pozytywną reakcją wielu bibliotek, między innymi i kościelnych. Na pewno Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych istniejący przy KUL ze swej strony zachęciłby biblioteki kościelne do takiej współpracy.

Kończąc te krótkie refleksje na temat *Centralnego katalogu polskich inkunabułów* chciałbym wyrazić życzenie, aby „bezdonna” Biblioteka Narodowa weszła ostatecznie w posiadanie własnego gmachu, co w ostatnim czasie staje się bardziej niż przedtem realne, rozwijając w dogodnych warunkach swoją kulturalną misję, zapoczątkowaną przez wielkiego poprzednika — twórcę publicznej narodowej biblioteki bpa Józefa Andrzeja Zaluskiego.

Ireneusz I h n a t o w i c z: *Vademecum do badań nad historią XIX i XX wieku*. [T.] 1. Warszawa 1967 ss. 187; [T.] 2. Warszawa 1971 ss. 233. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Autor *Vademecum* postawił sobie za cel „służyć pomocą przede wszystkim badaczom historii Polski” przez danie im do ręki „wskazówek przy poszukiwaniach archiwalnych [...] pomocy przy ustalaniu dat, przeliczaniu i porównywaniu danych statystycznych [...] identyfikowaniu wystawców lub odbiorców tekstu źródłowego i przy innych podobnych prostych, lecz żmudnych czynnościach” (t. 1 s. 5). Praca podjęta przez I. Ichnatowicza nie była łatwa; pod wieloma względami posiada charakter uzupełniający, korygujący i kontynuatorski, a nawet pionierski.

W pierwszym tomie Autor zajął się miarami czasu, następnie miarami długości, powierzchni i pojemności oraz masy. W rozdziale trzecim omówił systemy pieniężne. Dalsze zagadnienia, wiążące się najczęściej z organizacją nauki — to archiwa, biblioteki, bibliografia oraz muzea. Tom kończy się rozdziałami, poświęconymi alfabety i metodom publikowania wydawnictw źródłowych. W tym ostatnim wypadku Ichnatowicz ograniczył się do podania fachowej, nowszej literatury. Zgodnie z założeniem książki informacje obejmują nade wszystko te instytucje i zagadnienia, które łączą się z problemami badawczymi historyka XIX i XX w. Wielce

cennym uzupełnieniem poszczególnych zagadnień jest stosunkowo duży wybór nowszej bibliografii. Uwagi odnoszące się do pierwszego tomu posiadają charakter uzupełniający i dotyczą prawie wyłącznie instytucji i zagadnień o charakterze kościelnym.

W rozdziale „Archiwa polskie” wykaz archiwów kościelnych należy uzupełnić szeregiem bogatych w zasoby instytucji o charakterze diecezjalnym, które w skali porównawczej odpowiadają wojewódzkim archiwom państwowym. Tak w województwie białostockim w Łomży znajduje się archiwum diecezjalne, którego zasoby ilustrują dzieje diecezji wigierskiej (1798—1818), augustowskiej czyli sejneńskiej (1818—1925) i łomżyńskiej (od 1925). Na uwagę zasługują zespoły akt konsystorza biskupich w Wigrach, Sejnach, Łomży i Bielsku Podlaskim, kapituły wigierskiej i sejneńskiej, archiwalia poszczególnych parafii, a częściowo i klasztorów tychże diecezji. Drugim z rzędu pominiętym przez *Vademecum* archiwum diecezjalnym jest gdańskie¹. Obejmuje ono zasadniczo akta władz i instytucji kościelnych diecezji, przy czym szczególną wartość posiadają materiały dotyczące parafii polskich (personalnych) z okresu międzywojennego.

Wśród zbiorów województwa katowickiego nie podano żadnych informacji na temat Archiwum Diecezjalnego w Katowicach. Obejmuje ono akta władz i instytucji diecezjalnych od 1922 r., podczas gdy akta parafialne, przekazane temuż przez Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu, posiadają obfite materiały z XIX w. Podobny los spotkał Archiwum Diecezjalne w Kielcach²; posiada ono bogate archiwalia z terenów dawnej diecezji krakowskiej i archidiecezji gnieźnieńskiej, a nadto akta władz centralnych i instytucji diecezjalnych wraz z bogatym zasobem metryk kościelnych z XIX i XX w. Sieć archiwów kościelnych w Krakowie jest daleko liczniejsza, niż to podaje *Vademecum*. Należy zauważyć, że w Krakowie są dwa archiwa centralne o charakterze ogólnodiecezjalnym: Archiwum Kurii Metropolitalnej (a nie Archiwum Archidiecezjalne s. 115) i Archiwum Kapituły Metropolitalnej na Wawelu. To ostatnie posiada poważny zespół ksiąg posiedzeń kapituły (od XV do XX w.), akta gospodarcze biskupstwa i kapituły (XV—XIX w.) i cenne libri archiwii. Pominięto też zupełnie archiwa jezuitów, dominikanów, cystersów w Mogile, karmelitów i misjonarzy, chociaż te były już niejednokrotnie sygnalizowane i wykorzystane w literaturze naukowej.

Ogromnie dziwi brak jakiegokolwiek informacji na temat Archiwum Diecezji Warmińskiej w Olsztynie. Tymczasem archiwalia warmińskie (akta czynności biskupów i oficjałów biskupich, akta landtagów pruskich, akta kapituły warmińskiej, a nade wszystko bardzo cenna korespondencja biskupów warmińskich od XV do XIX stulecia, akta zarządu centralnego diecezji w XIX i XX w.) prezentują bardzo wysoką wartość dla badań nad dziejami Polski³. Podobne zdziwienie może budzić całkowite pominięcie Archiwum Diecezjalnego w Przemyślu. Jego zasoby, uporządkowane jeszcze przed drugą wojną światową, wykorzystywane i cenione przez historyków, obejmują akta władz centralnych diecezji, kapituł, parafii, obfite materiały z zakresu szkolnictwa i zagadnień gospodarczych od XIV do XX w.⁴

¹ Por. Schematyzm diecezji gdańskiej. Fragmenty na rok 1969, Gdańsk 1969 s. 108.

² Por. B. Kumor: Katalog mikrofilmów Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy KUL Nr 1. *Arch. Bibl. Muz. T. 6*: 1963 s. 82—84; nr 2. *Arch. Bibl. Muz. T. 13*: 1968 s. 175—178.

³ J. Zawadzki. Sprawozdanie ze stanu bibliotek i archiwów diecezji warmińskiej. *Zap. TNTor. R. 13*: 1947 z. 1 s. 103. — Por. B. Kumor: Katalog mikrofilmów. Nr 2 s. 187—222.

⁴ J. Kwoliek: Archiwum Diecezjalne przy Kurii Biskupiej ob. łac. w Przemyślu. *Aten. kapł. T. 38*: 1936 s. 514—526. — J. Ataman: Akta wizytacji diecezji przemyskiej do końca XVIII wieku. *Arch. Bibl. Muz. T. 1*: 1959/1960 z. 2 s. 32—44.

W informacji o zbiorach Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Rzeszowie z siedzibą w Przemyśle należało dodać, że przechowuje ono zespół akt dawnej diecezji przemyskiej obrz. greckokatolickiego od XVII do XX w.

W województwie warszawskim pominięte zostało Archiwum Diecezjalne w Siedlcach, przechowujące archiwum staropolskie diecezji łuckiej, oraz własne zbiory z XIX i XX w.⁵ Informacje na temat archiwów województwa wrocławskiego należy uzupełnić. W Kłodzku bowiem znajduje się dobrze zorganizowane i uporządkowane Archiwum dawnego Wikariatu Generalnego Archidiecezji Praskiej, obejmującego pod względem terytorialnym powiaty kłodzki i bystrzycki, zaś w aspekcie rzeczowym akta władz wikariatu i parafialne od w. XVII do r. 1945. W dziale „Archiwa obce” należało w bibliografii podać pracę W. Meysztowicza omawiającą szczegółowo akta zespołu Nuncjatury Warszawskiej, przechowywane w Archiwum Watykańskim⁶.

W dziale „Biblioteki i bibliografia” *Vademecum* wymienia tylko 5 tego rodzaju instytucji kościelnych, są to: Biblioteka Główna Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Biblioteka Seminarium Duchownego w Sandomierzu, Biblioteka Akademii Teologii Katolickiej i Seminarium Metropolitalnego w Warszawie oraz Biblioteka Kapituła we Wrocławiu. Tymczasem według dzieła *Seminaria Ecclesiae Catholicae* większe biblioteki kościelne, liczące od 20 do 120 tysięcy dzieł naukowych, posiadają instytuty teologiczne i seminaria duchowne diecezjalne w Krakowie, Kielcach, Tarnowie, Gnieźnie, Pelplinie, Włocławku, Warszawie, Łodzi, Lublinie, Płocku, Wrocławiu i Olsztynie⁷. Do wyżej wymienionych należy nadto dołączyć poważne biblioteki Paulinów na Jasnej Górze, Dominikanów w Krakowie, Jezuitów w Warszawie („Bobolanum”), Misjonarzy w Krakowie. Z uznaniem natomiast trzeba podkreślić pełny zestaw muzeów kościelnych w Polsce.

W całości należy stwierdzić, że pierwszy *Vademecum* posiada w zakresie informacji na temat naukowych instytucji kościelnych bardzo poważne luki. A szkoda, że tak cenne wydawnictwo nie konsultowało się w tej sprawie z Ośrodkiem Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

Drugi tom *Vademecum* „zawiera dwa rodzaje informacji: wykazy niektórych wydawnictw i spisy przywódców państw oraz osób wchodzących w skład centralnych władz państwowych” (t. 2 s. 5). Szczegółowo książka podaje spisy ważniejszych polskich czasopism historycznych i wydawnictw seryjnych, spisy wybranych zbiorów przepisów prawnych i kodeksów polskich lub dotyczących Polski, spisy ważniejszych sprawozdań z obrad parlamentów, wykaz wyselekcjonowanych spisów miejscowości, władze państwowe prawie wszystkich państw europejskich i Stanów Zjednoczonych Ameryki oraz władze kościelne na terenie ziem polskich od końca XVIII do 1945 r.

Niestety należy zauważyć, że w części tej jest bardzo wiele błędów zarówno rzeczowych, jak i chronologicznych oraz opuszczeń personalnych. Jest rzeczą zrozumiałą, że przy tego rodzaju kompendium uniknięcie niedokładności, czy pewnych opuszczeń jest prawie niemożliwe. Niech będzie wolno dodać, że tych niedokładności i opuszczeń jest zbyt dużo. Tak należy zauważyć, że nigdy nie było „prymasa Księstwa Warszawskiego” (s. 212); arcybiskup Raczyński oficjalnie używał tytułu „księcia arcybiskupa i legata urodzonego”. Rząd Księstwa też nie uznawał tytułu

⁵ S. Litak, S. Lazar: Materiały Archiwum Kurii Siedleckiej. Roczn. *Hum.* T. 7. 1960 z. 2 s. 327—332.

⁶ W. Meysztowicz: De Archivo Nuntiaturae Varsaviensis quod nunc in Archivum Secreto Vaticano servatur. Vaticanum 1944. (*Studia Teologicae*. [T.] 12).

⁷ *Seminaria Ecclesiae Catholicae*. (Roma) 1963 (*Sacra Congregatio de Seminariis et Studiorum Universitatibus*) s. 891, 895, 897, 900, 901, 909, 910, 916, 920.

prymasa⁸. Podobne zastrzeżenia należy wysunąć do tytułu kard. E. Dalbora i kard. A. Hlonda — „prymasa Rzeczypospolitej Polskiej” (s. 213). Takiego tytułu również nigdy nie było. Dekret Kongregacji dla Nadzwyczajnych Spraw Kościoła z 5 II 1925 r. zatwierdził metropolitom gnieźnieńskim tytuł „prymasa Polski”, zaś warszawskim — „prymasa Królestwa Polskiego”⁹.

Również informacje na temat polskich metropolii obrz. łacińskiego nie zawsze są ścisłe. Tak należy sprostować, że nie było „prowincji gnieźnieńsko-poznańskiej” (s. 212), lecz gnieźnieńska i poznańska. Unia bowiem obydwóch stolic arcybiskupich z 16 VII 1821 r. nie była realna, lecz tylko personalna aequae principaliter. Obydwie archidiecezje miały zarząd centralny osobny, a tylko jednego arcybiskupa. W wypadku wakansu stolic arcybiskupich każda kapituła wybierała osobnego wikariusza kapitulnego (administratora diecezji). Tu też zrodził się błąd w *Vademecum*, że pominięto całkowicie administratorów archidiecezji gnieźnieńskiej i częściowo poznańskiej. Metropolia mohylowska (a nie mohylewska — rusycyzm) została utworzona w 1783 r., sufraganie otrzymała w 1798 i formalnie istnieje nadal¹⁰. Tymczasem *Vademecum* informuje, że faktycznie została zniesiona w 1920, a formalnie w 1924 r. (s. 217). Metropolia warszawska została erygowana w 1818 r., a nie w 1817. Bulla *Militantis Ecclesiae* wynosząca Warszawę do godności arcybiskupstwa i metropolii nosi datę 12 III 1818¹¹.

Dalsze uwagi, dotyczące poszczególnych diecezji, wykazów ich biskupów, administratorów i rządców, zostaną podane w układzie topograficznym książki Autora, a to ze względu na dość poważne korekty i uzupełnienia.

Diecezja augustowska czyli sejneńska¹²

Diecezja została utworzona jako wigierska w r. 1798 (a nie w 1800).

1823—1826	administrator	Polikarp Marciejewski, bp sufr.
1847—1851	„	Bonawentura Butkiewicz
1851—1855	„	Jakub Choiński
1869—1872	„	Paweł Andruszkiewicz

Diecezja chełmińska

1814—1823	administrator	Jan Jerzy (a nie Baltazar) Wilkxycki
1832—1834	„	Wojciech Krieger
1886 III 29 — 1886 XI 19	administrator	Leon Redner
1898 IV 1 — 1897 VI 22	„	Klemens Lüttke

Archidiecezja gnieźnieńska

1801—1806	administrator	Franciszek Malczewski
1818—1821	„	Marcin Siemiński, bp sufr.
1865—1866	„	Jan Piotr Zienkiewicz
1906—1915	„	Kazimierz Doroszewski (a nie bp Henryk Likowski)

⁸ L. Grochowski: Kryzys i reorganizacja archidiecezji gnieźnieńskiej w latach 1793—1830. *Nasza Przeszł.* [T.] 24: 1966 s. 211.

⁹ B. Kumor: Granice metropolii i diecezji polskich (968—1939). *Arch. Bibl. Muz.* T. 21: 1970 s. 363.

¹⁰ *Annuario Pontificio* 1971. Città del Vaticano 1971 s. 1288.

¹¹ B. Kumor: Granice metropolii. *Arch. Bibl. Muz.* T. 20: 1970 s. 309.

¹² B. Kumor: Granice metropolii. *Arch. Bibl. Muz.* T. 20: 1970 s. 248—374; t. 21: 1970 s. 308—404; t. 22: 1971 s. 319—402. Wykazy biskupów i administratorów diecezji poprawiono i uzupełniono na podstawie schematyzmów diecezjalnych i innych przekazów źródłowych.

Diecezja kielecka

Została utworzona w 1805/07 z części diecezji krakowskiej, chełmskiej i archidiecezji gnieźnieńskiej (a nie z części diecezji tarnowskiej). Skasowana w r. 1818 i wznowiona 28 XII 1882 (a nie w 1848). W l. 1848—1882 istniał niezależny od Krakowa apostolski wikariat kielecki.

Diecezja krakowska

Od r. 1848 (a nie 1948) diecezją rządziło dwóch niezależnych od siebie wikariuszy apostolskich dla Królestwa Polskiego i b. Wolnego Miasta. Reorganizacja diecezji nastąpiła w l. 1880 i 1882.

1813 IV 17 — 1813 XII 18 administrator Michał Sołtyk
 1813 XII 18 — 1815 „ Wojciech Górski, bp kielecki
 1815—1827 Jan Paweł Woronicz
 1827—1829 administrator Karol Skórkowski

Diecezja lubelska

Utworzona w l. 1805/07.

1885—1890 administrator Franciszek Jaczewski
 1890—1914 Franciszek Jaczewski
 1914—1918 administrator Wojciech Kwiek
 1939—1945 „ Z. Surdacki i J. Kruszyński (bp M. Fulman deportowany)

Archidiecezja lwowska

1812—1815 administrator Jan Hoffman
 1833—1834 „ Franciszek Zachariasiewicz
 1846—1848 Wilhelm Wacławiczek
 1848—1849 administrator Kajetan Żmigrodzki
 1858—1860 „ Andrzej Ostrawski
 1884—1885 „ Seweryn Morawski, bp sufr.

Diecezje łucka i żytomiarska

Diecezje łucka i żytomiarska zostały połączone unią aequę principaliter w r. 1798; w 1925 r. unię rozwiązano a diecezję łucką zacieśniono do granic Polski.

1796—1798 administrator Tomasz Halyburton (dla części austriackiej), bp sufr. Jan Szajowski (dla części pruskiej)
 1798—1831 Kasper Kazimierz Cieciszowski bp, od 1796 adm. dla części rosyjskiej diecezji
 1845—1848 administrator Łowecki
 1870 VII 26 — 1873 „ Ludwik Brynk, bp sufr.
 1873—1877 „ Adam Kruszyński
 1877—1878 „ Szymon Marcin Roszkowski
 1878—1883 „ Cyryl Lubowidzki
 1883—1894 Szymon Marcin Kozłowski
 1894—1898 IV 28 Cyryl Lubowidzki, od 30 I 1897 jako adm.
 1898—1901 IV 15 administrator Bolesław Hieronim Kłopotowski, od 19 I 1898 bp ordynariusz
 1911—1917 administrator Antoni Bajewski
 1925—1926 „ Michał Godlewski, bp sufr.

Diecezja mińska

Utworzona w r. 1798. W l. 1869—1882 zarządzał nią biskup wileński, w 1882—1917 — arcybiskup mohylowski. Wznowiona w 1917 r. otrzymała bpa Zygmunta Łozińskiego, który w l. 1920—1925 rezydował w Nowogródku. Od r. 1925 znajduje się poza polską organizacją kościelną.

1852 III 18 — 1869 VII 27 Adam Wojtkiewicz
 1917 XI 2 — 1925 XII 2 Zygmunt Łoziński

Archidiecezja mohylowska

1783 XII 21 — 1826 XII 1	Stanisław Bohusz Sistrzeńcewicz
1826 — 1828 II 28	administrator Walerian Henryk Kamionka, bp sufr.
1831—1833	administrator Jan Szczyt
1833—1841	„ Walerian Henryk Kamionka, bp sufr.
1842—1848	„ Marcin Łaski
1863—1872	„ Józef Maksymilian Staniewski, bp sufr.
1872—1883	Antoni Fijałkowski
1899—1901	administrator Karol Niedziałkowski, bp sufr.
1904—1905 VII 25	Jerzy Józef Elizeusz Szembek

Archidiecezja poznańska

1807 XI 16 — 1808 VIII 13	administrator Franciszek Malczewski
1825 XII 27 — 1828 V 17	„ Teofil Wolicki
1829 XII 29 — 1831 VII 9	„ Marcin Dunin
1843 I 2 — 1845	„ Stanisław Gajerowicz
1865 III 18 — 1866 IV 24	„ Józef Brzeziński
1890 VI — 1892 I	„ Edward Likowski, bp sufr.
1915 II 26 — 1915 IX 12	„ Paweł Jedziak
1926 II 19 — 1926 X 2	„ Stanisław Łukomski, bp sufr.

Diecezja przemyska

1824 IV 24 — 1826 III 19	administrator Franciszek Faygiel
1832 V 16 — 1834 IX 29	„ Franciszek Faygiel
1845 VI 12 — 1846 VII 27	„ Jan Komarnicki
1862 III 8 — 1863 XII 8	„ Józef Hoppe
1869 XI — 1870 VI 27	„ Józef Hoppe
1881 — 1882 V 10	„ Ignacy Łobos, bp sufr.

Diecezja sandomierska

1842 I 2 — 1844 VI 14	administrator Wojciech Grzegorzewski
1852 IV 2 — 1859	„ Antoni Zwoleński
1902 IX 18 — 1908 I 2	Stefan Aleksander Zwierowicz
1908 I 2 — 1930 VI 1	administrator Marian Ryx, od 7 IV 1910 bp ordynariusz

Diecezja tarnowska

Utworzona 13 III 1786, zniesiona w l. 1805/07, wznowiona pod nazwą tynieckiej w 1821; od r. 1826 ponownie diecezja tarnowska.

1801 I 8 — 1834 VII 4	administrator Wojciech Górski
1827 VIII 8 — 1807 IX 17	
1832 II 24 — 1831 I 26	administrator Jan Fukier
1836 II 1 — 1836 V 12	
1840 VII 13 — 1840 XI 29	
1840 XI 29 — 1850 VI 15	Józef Grzegorz Wojtarowicz, usunięty w 1850 r.
1850 VI 15 — 1852 VI 20	administrator Franciszek Szłósarczyk ¹³
1885 I 5 — 1885 XII 23	„ Wawrzyniec Gwiazdoń
1885 XII 1 — 1900 IV 15	Ignacy Łobos adm. ap., od 23 V 1886 bp ordynariusz
1900 IV 15 — 1901 V 12	administrator Stanisław Walczyński
1901 V 12 — 1932 V 4	Leon Wałęga, od 4 V do 25 IV 1932 adm. ap.
1933 IV 25 — 1939 VI 4	Franciszek Lisowski
1939 VI 4 — 1943 IX 29	adm. ap. Edward Komar, bp sufr.
1943 IX 29 — 1946 V 19	administrator Edward Bulanda

¹³ Józef Hoppe (Vademecum s. 221) nigdy biskupem tarnowskim nie był, ponieważ nominacji cesarskiej nie przyjął, a papieskiej prekonizacji nie było.

Diecezja tyraspolska ¹⁴

Utworzona w 1848 r. jako chersońska, w r. 1852 otrzymała nazwę tyraspolskiej. Od r. 1925 poza polską organizacją kościelną.

1850 X 29	— 1864 X 6	Ferdynand Kahn
1864 X 6	— 1872 II 24	administrator Wincenty Lipski, bp sufr.
1872 IV 14	— 1889 XII 18	Franciszek Zott, zrezygnował
1889 XII 18	— 1902 VIII 1	Antoni Jan Zerr
1902 V 27	— 1903 X 23	Edward Ropp
1904 IV 20	— 1920	Józef Kessler

Diecezja wileńska

1815—1816	administrator	Nikodem Puzyna, bp sufr.
1816—1826	„	Stanisław Bohusz Sistrzeńcewicz abp mohylowski
1826—1827	„	Wincenty Mikucki
1827—1828	„	Kasper Kazimierz Cieciszowski, abp mohylowski
1863—1866	administrator	Józef Bowkiewicz
1883—1890		Karol Hryniewicz, zesłany do Rosji
1890—1895		Antoni Franciszek Audziejewicz
1897—1902		Stefan Aleksander Zdanowicz, zesłany do Rosji
1902—1903	administrator	Wiktor Radziwiński-Frąckiewicz
1903—1918		Edward Ropp, w 1907 zesłany do Rosji
1907—1908	administrator	Wiktor Radziwiński-Frąckiewicz
1908—1918	„	Kazimierz Michalkiewicz, bp sufr.
1925—1926	„	„ „ „

Diecezja włocławska

W l. 1818—1925 kujawska czyli kaliska, od 1925 — włocławska.

1851 II 17	— 1851 II 28	Mikołaj Błocki
1927 XI 11	— 1928 XII 12	Władysław Krynicki, do 22 XI 1927 adm.

Diecezja żmudzka

W 1926 diecezja została podzielona na diecezje telszewską, ponieważ i archidiecezję kowieńską.

1844—1849	administrator	Jan Gintylle
1883—1908		Mieczysław Pallulon

Uzupełnienia i korekty powyższe dotyczą wyłącznie hierarchii łacińskiej. Należy jednakże zauważyć, że korekta i uzupełnienia nie objęły wszystkich opuszczeń *Vademecum*. Odnosi się to zarówno do XIX jak i XX w. Wiele zmian personalnych w administracji kościelnej na terenie całego Państwa Polskiego w l. 1939—1945 należy uzupełnić na podstawie ostatnio wydanej rozprawy J. Szilinga ¹⁵, a zwłaszcza dokumentów Stolicy Apostolskiej ¹⁶.

Ks. Bolesław Kumor

¹⁴ Diecezja należała do metropolii mohylowskiej i obejmowała pewne tereny, które w okresie przedrozbiorowym należały do Polski. Zob. B. Kumor: Granice metropolii. *Arch. Bibl. Muzea*. T. 20; 1970 s. 299—300.

¹⁵ J. Sziling: *Polityka okupanta hitlerowskiego wobec Kościoła Katolickiego 1939—1945*. Poznań 1970.

¹⁶ *Le Saint Siège et la situation religieuse en Pologne et dans les Pays Baltes 1939—1945*. Éd. P. Blet i in. P. 1—2. Città del Vaticano 1967.